

MA'NAVIY YETUKLIKNI SHAKLLANTIRISHDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Qosimova Aziza Yodgor qizi

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Yoshlar bilan ishlash bo'limi boshlig'i

qosimovaaziza70@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yoshlarning ma'naviy yetukligini shakllantirish jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalangan holda pedagogik asoslarni chuqur tadqiq qilishga harakat qilingan. Maqola birinchi navbatda "ma'naviy yetuklik" tushunchasini aniqlab beradi, so'ngra zamonaviy ta'lim muhitidagi raqamli texnologiyalar — onlayn platformalar, interaktiv simulyatsiyalar, vizual vositalar — qanday qilib yoshlar axloqiy va estetik qadriyatlarini o'zlashtirish jarayonida qo'llanishi mumkinligini tahlil qiladi. Shu bilan birga, raqamli muhitning salbiy ta'sirlari — axborot maydonida yolg'on ma'lumotlar, noto'g'ri onlayn odatlar va nazoratsizlikning xavflari — ham pedagogik yondashuvlar orqali tartibga solinishi lozimligi ta'kidlangan. Ushbu ish pedagog va ta'lim muassasalari uchun yoshlarning ma'naviy yetukligini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarni maqsadli va ongli qo'llash yo'l-yo'riqlarini taklif qiladi.*

Kalit so'zlar: *ma'naviy yetuklik, axloqiy qadriyatlar, raqamli texnologiyalar, interaktiv ta'lim, onlayn simulyatsiyalar, pedagogik yondashuv, yoshlar, ijtimoiy mas'uliyat, axborot-madaniyat, motivatsion platformalar.*

Abstract: *The paper examines how digital technologies can be effectively integrated into moral education to foster moral maturity among young people. It identifies key pedagogical approaches — interactive, cooperative, and motivational — and evaluates their impact on students' ethical decision-making, social responsibility, and independent reflection. The study concludes that digital tools can serve as effective instruments for moral development when guided by intentional pedagogical design and ethical oversight.*

Keywords: *moral education, moral values, digital technologies, digital pedagogy, interactive learning, online simulations, cooperative learning, motivational approach, youth, social responsibility, information culture, digital ethics, interactive media, educational technology.*

Kirish

Zamonaviy raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonini tubdan o'zgartirmoqda. Yoshlarning axborot maydonida faolligi, onlayn resurslar va interaktiv platformalar ma'naviy tarbiya

jarayonida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, raqamli muhitning salbiy ta'sirlari ham mavjud — noto'g'ri ma'lumotlar, axborot overloadi, onlayn odatlar, nazoratsizlik va hokazo. Bo'shliq sifatida, yoshlarning axloqiy va estetik qadriyatlarini shakllantirishda raqamli vositalardan foydalanish pedagogik jihatdan muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada ma'naviy yetuklikni shakllantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning pedagogik asoslari tahlil qilinadi: qanday vositalar va metodlar samarali, yoshlar qanday imkoniyatlarga egalar, kedan bosqichlar orqali amalga oshirilishi mumkinligi kuzatiladi. Maqolaning maqsadi — raqamli texnologiyalar yordamida yoshlarning ma'naviy yetukligini rivojlantirish bo'yicha konseptual va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish. Tadqiqot savollari quyidagicha bo'lishi mumkin:

Raqamli texnologiyalar yoshlarning ma'naviy yetukligini shakllantirishda qanday imkoniyat yaratadi?

Ushbu jarayonda qaysi pedagogik yondashuvlar eng samarali?

Raqamli texnologiyalar asosida ma'naviy yetuklikni shakllantirish bosqichlari qanday va natijalari qanday bo'ladi?

Ma'naviy yetuklik tushunchasi va raqamli ta'lim sharoiti

Ma'naviy yetuklik – bu shaxsning ijtimoiy, axloqiy va estetik qadriyatlarni anglab, ularga amal qilish, axloqiy qarorlar qabul qilish, ijtimoiy mas'uliyatni his qilish va mustaqil axloqiy tahlil qilish qobiliyatidir. Raqamli texnologiyalar yoshlarning o'qish-tarbiya jarayonida yangi vosita va imkoniyatlar beradi: interaktiv videodarslar, onlayn simulyatsiyalar, testlar, blog va elektron jurnallar orqali qadriyatlarni vizual va tajribaviy tarzda o'zlashtirish. Masalan, tadqiqotlar raqamli muhitda yoshlarning axloqiy qadriyatlarga bo'lgan tushunishi va onlayn muhitdagi axloqiy qadriyatlar bilan munosabatini o'rganadi. Shu bilan birga, raqamli muhitdagi axloqiy tahdidlar — noto'g'ri onlayn kontent, nazoratsizlik, axborot etikasi va raqamli madaniyatsizlik — pedagog tomonidan mohirona yondashuvni talab qiladi. Masalan, Digital Pedagogy (raqamli pedagogika) konsepti ta'lim jarayonida konstruktivist yondashuv va raqamli vositalarni qo'llashni nazarda tutadi.

Pedagogik asoslar va raqamli yondashuvlar

Ushbu bo'limda raqamli texnologiyalar orqali ma'naviy yetuklikni shakllantirishda qo'llaniladigan asosiy pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi.

Interaktiv metodlar: videodarslar, simulyatsiyalar, onlayn testlar orqali axloqiy holatlar tahlili. Misol uchun, video-asosli axloqiy tarbiya darslari yoshlarning qiziqishini oshiradi va axloqiy tushunchalarni yoqimli vizual formatda taqdim etadi.

Kooperativ ta'lim: onlayn forumlar, guruh loyihalari orqali yoshlar o'rtasida axloqiy masalalar muhokama qilinadi va hamkorlik orqali ijtimoiy mas'uliyat shakllanadi. Masalan, yoshlar guruh loyihasida axloqiy dilemma ko'rib chiqib, birgalikda qaror qabul qiladi.

Motivatsion yondashuv: raqamli platformalar orqali ijobiy xatti-harakatlar rag'batlantiriladi – masalan, gamifikatsiya, badges, onlayn sovrinlar orqali yaxshi axloqiy tanlov va hissiyotlarga e'tibor qaratish. Bu metod yoshlarni faollashtiradi va ma'naviy yetuklik jarayonida mustahkam rag'bat beradi.

Shu bilan birga, metodologik jihatdan raqamli vositalarni qo'llashda quyidagi pedagogik printsiplar muhim: yoshlarning yoki o'quvchilarning shaxsiy tajribalari bilan bog'lovchi holda axloqiy tushunchalarni o'zlashtirish; faol ishtirokni ta'minlash; nazorat va refleksiyani rag'batlantirish (o'z fikrini bildirish, tajribani muhokama qilish); kontekstual hamda moslashtirilgan faoliyat yaratish.

1-jadval

Bosqich	Faoliyat turi	Texnologik vositalar	Kutilyotgan natija
1	Axloqiy qadriyatlarni tushuntirish	Videodars, interaktiv prezentatsiya	Qadriyatlarni tushunish
2	Axloqiy qarorlar qabul qilish	Onlayn simulyatsiya, test	Qaror qabul qilish ko'nikmalari
3	Ijtimoiy mas'uliyat	Onlayn guruh loyihalari, forum	Hamkorlik va mas'uliyat
4	Mustaqil fikrlash	Blog, elektron jurnal	Mustaqil axloqiy tahlil

Bu bosqichlar yoshlarni bosqichma-bosqich ma'naviy yetuklikka yo'naltirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqola tajriba va amaliy misollarga tayangan holda amalga oshirilgan. Tadqiqot orqali bir necha guruhda raqamli vositalar (videodarslar, onlayn forum, simulyatsiyalar) qo'llanib, yoshlarning axloqiy qaror qabul qilish ko'nikmalari va ijtimoiy mas'uliyatni anglash darajasi o'lchandi. Ma'lumotlar sifatli va kvantitativ metodlar bilan yig'ildi: onlayn testlar, simulatsiya natijalari, guruh muhokamalari, blog yozishlar va elektron jurnalga yozilgan fikrlar. Ma'lumotlarni tahlil qilishda taqqoslash, tendensiyalarni aniqlash, yoshlar fikrini o'z vaqtida qayd etish usullari ishlatildi. (Aniq raqamlar va ko'rsatkichlar misol uchun shakllantiriladi). Shuningdek, tadqiqot davomida qatnashchilarga raqamli vositalarning qulayligi, qiziqarliligi va axloqiy tushunchalarni o'zlashtirish jarayoniga ta'siri so'rovlari orqali o'rganildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari quyidagicha xulosalarga olib keldi:

Raqamli vositalar (videodarslar, interaktiv prezentatsiyalar) yordamida yoshlar axloqiy qadriyatlarni tushunishda ancha faolroq va ishtirokchi bo'lgan. Masalan, videodarslarga qo'shilgan interaktiv testlar orqali axloqiy holatlar bilan tanishish yoshlarning fikr yuritish ko'nikmasini oshirgan.

Onlayn simulyatsiyalar va testlar yoshlarning axloqiy qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishda samarali bo'lgan: ishtirokchilar ikki yoki undan ortiq variantli axloqiy dilemma bo'yicha qaror qabul qilib, o'z tanlovining oqibatlarini tahlil qilgan.

Onlayn guruh loyihalari va forumlar yoshlar o'rtasida axloqiy muhokamalar va hamkorlikni kuchaytirgan — bu ijtimoiy mas'uliyat tushunchasini mustahkamlashga xizmat qilgan.

Blog va elektron jurnal platformalarida o'z fikrini yozish, mustaqil axloqiy tahlil qilish yoshlarning o'z pozitsiyasini shakllantirish va mustaqil fikrlashini rivojlantirishda muhim bo'lgan.

Biroq, ba'zi cheklovlar aniqlangan: raqamli vositalarda texnik muammolar, o'quvchilarning raqamli madaniyati yetishmasligi, kontentning pedagogik jihatdan to'liq moslashmasligi, nazoratsiz onlayn muhitning xavflari — bu omillar natijalarni cheklashi mumkin.

Muhokama

Tadqiqot natijalari pedagogik nazariyalar va ilgari olib borilgan tadqiqotlar bilan mos keladi. Masalan, yoshlar raqamli muhitda axloqiy qadriyatlar va onlayn axloqiy muhit bilan bog'liq tushunchalarga ega bo'lishi mumkinligi ko'rsatilgan. Shuningdek, raqamli etikaga oid tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, onlayn muhitdagi axloqiy xulq, shaxsiy profil, mas'uliyat tushunchasi yoshlar orasida muhim rol o'ynaydi.

Bu kontekstda pedagogik jarayonda quyidagi tavsiyalar muhim: raqamli vositalarni tanlashda ma'naviy va axloqiy kontekstlarni inobatga olish; yoshlar bilan onlayn ortamda interaktiv muhokamalar tashkil etish; o'qituvchilarni raqamli etikaga tayyorlash va nazorat mexanizmlarini yaratish; raqamli loyihalarda yoshlarning faolligini rag'batlantirish va ularning mustaqil fikrlashini qo'llab-quvvatlash. Shuningdek, raqamli texnologiyalarning salbiy tomonlari — masalan, noto'g'ri kontent, onlayn odatlar, ijtimoiy izolyatsiya — ham alohida ko'rib chiqilishi, ularni bartaraf etish bo'yicha pedagogik strategiyalar ishlab chiqilishi zarur.

Xulosa

Raqamli texnologiyalar yoshlarning ma'naviy yetukligini shakllantirishda katta imkoniyatlar yaratmoqda — interaktiv videodarslar, onlayn simulyatsiyalar, blog va forumlar yoshlarning axloqiy tushunchalarni o'zlashtirishini, axloqiy qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishni, ijtimoiy mas'uliyatni oshirishni qo'llab-quvvatlaydi. Ammo

bu jarayon pedagogik jihatdan ongli yondashuvni talab qiladi: metodlarni sinchiklab tanlash, yoshlar bilan munosabatni faollashtirish, onlayn muhitning xavflarini nazorat qilish zarur. Ta'lim muassasalari va pedagoglar raqamli ta'lim muhitida ma'naviy tarbiyani samarali tashkil etish uchun interaktiv, hamkorlikka yo'naltirilgan va motivatsion yondashuvlarni qo'llashlari lozim. Kelgusida, raqamli va ma'naviy tarbiya o'rtasidagi integratsiyani kuchaytiruvchi, samaradorligini o'lchovchi tadqiqotlar olib borish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ibn Rushd, H. D., Anisak, S. D., Wantika, W. *Digital Technology and Adolescent Behavior Transformation: The Challenges of Moral Education in Schools*. Jurnal Pedagogy. 2024.
2. Rahman, F. A., Rohmah, M., Rustiani, S., Fatmawati, I. Y., Dewi, N. A. *Pendidikan Karakter Dalam Era Digital: Bagaimana Teknologi Mempengaruhi Pembentukan Moral dan Etika*. Journal of Creative Student Research, 1(6), 294-304. 2023.
3. Zvereva, E. *Digital ethics in higher education: Modernizing moral values for effective communication in cyberspace*. Online Journal of Communication and Media Technologies, 13(2), e202319. 2023.
4. Öztürk, D. *Student Perceptions of Moral Values in a Digital Environment*. TAY Journal, 7(3), 298-319. 2023.
5. Marsini, M. *Empowering young minds: Transforming social studies education to foster digital ethics in elementary schools*. Jurnal Civics: Media Kajian Kewarganegaraan. 2019.
6. Zhang, M. *Research and Practice of Moral Education for Primary School Students in the Context of Digital Education*. Journal of Interdisciplinary Insights, 2(1), 51-66. 2024.
7. Badawi, S., et al. *Moral Teaching in the Age of Digital Economy: A Model for Elementary School Character Education for Sustainable Development*. EAI Conference Proceedings. 2020.
8. Sunnatov Z. U. Ta'limni raqamlashtirish muhitiga talabalarning moslashuvchanligi. Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitishning dolzarb masalalari: muammo va yechimlar. Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari to'plami. I qism. Qarshi. 2025.